

روحانیت

انقلابی بودن و انقلابی ماندن

دکتر مهدی ناظمی اردکانی
زهرا مسعود

انتشارات آثار فکر

تهران - ۱۳۹۸

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سرشناسه	: ناظمی اردکانی، مهدی، ۱۳۳۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: روحانیت انقلابی بودن و انقلابی ماندن/ مهدی ناظمی اردکانی، زهرا مسعود.
مشخصات نشر	: تهران: آثار فکر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۲۲۴ ص.
شابک	: 978-600-8833-68-0
وضعیت فهرست نویسی	: فینبا
موضوع	: روحانیت -- ایران -- فعالیت‌های سیاسی -- تاریخ -- قرن ۱۳ق - ۱۴
موضوع	: Clergy -- Political activity -- Iran -- History -- 19 - 20th century
موضوع	: اسلام و دولت -- ایران
موضوع	: Islam and state -- Iran
موضوع	: دین و سیاست -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۳ق - ۱۴.
موضوع	: Religion and politics -- Iran -- History -- 19-20th century
موضوع	: ایران -- تاریخ -- انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷ -- روحانیت
موضوع	: Iran -- History -- Islamic Revolution, 1979 -- Clergy
شناسه افزوده	: مسعود، زهرا، ۱۳۶۵ -
رده بندی کنگره	: /۹:۳۱۳۹۷۱۳۱۵DSR
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۷۴۰۸۳۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۵۹۲۵۴۱

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری،
پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ دورنگار: ۶۶۴۸۰۸۸۲

روحانیت انقلابی بودن و انقلابی ماندن

تهیه و تدوین: دکتر مهدی ناظمی اردکانی - زهرا مسعود

ناشر: انتشارات آثار فکر

چاپ اول ۱۳۹۸

تیراژ: ۵۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۳۳-۶۸-۰

قیمت ۳۵۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۹
فصل اول: روحانیت، انقلاب.....	۱۱
نقش انقلابی روحانیت در دو عرصه.....	۱۲
انقلابی بودن روحانیت.....	۱۵
منبع شناسی نقش روحانیت در آثار پژوهشگران.....	۱۶
فصل دوم: نهاد دین، روحانیت و نهاد سیاست و دولت.....	۲۱
مقدمه.....	۲۱
نقش دین در جامعه.....	۲۲
ارتباط نهاد دین و روحانیت و نهاد سیاست و دولت از منظر بزرگان جامعه شناسی دین.....	۲۳
الف) دیدگاه آگوست کنت.....	۲۳
ب) نظریه کارل مارکس.....	۲۳
پ) دیدگاه امیل دورکیم.....	۲۵
ت) دیدگاه ماکس وبر.....	۲۷
ارتباط نهاد دین (روحانیت) و نهاد سیاست (دولت) از منظر اندیشمندان اسلامی.....	۳۰
الف) دیدگاه ابن خلدون.....	۳۰
ب) دیدگاه امام خمینی.....	۳۱
پ) دیدگاه دکتر علی شریعتی.....	۳۳
ت) دیدگاه آیت الله مطهری.....	۳۴
فصل سوم: ارتباط نهاد دین (روحانیت) و نهاد سیاست (دولت) از منظر ادیان مختلف.....	۳۶
عوامل مؤثر در کنش سیاسی روحانیت در قبال نظام سیاسی.....	۳۸
بررسی ارتباط روحانیت و سیاست از منظر ادیان مختلف.....	۳۹
الف) مسیحیت.....	۳۹
ب) مذهب بودا.....	۴۲
پ) مذهب یهود.....	۴۲
ت) مذهب اسلام.....	۴۲
جایگاه روحانیت در اسلام.....	۴۳
فصل چهارم: رابطه نهاد دین (روحانیت) و نهاد سیاست (دولت) در ایران.....	۴۵
منشأ شکل گیری روحانیت شیعه در ایران.....	۴۶

۴۷ بررسی دلایل اهمیت نیروی اجتماعی روحانیت در ایران
۴۸ ۱- ایدئولوژی و مکتب
۴۹ ۲- داشتن سازمان و تشکیلات
۴۹ ۳- مردمی بودن
۵۰ ۴- ظرفیت تفسیر پذیری قرآن و سنت
۵۰ درآمدی تاریخی بر نقش سیاسی و اجتماعی روحانیت در طول تاریخ ایران
۵۱ ۱- رابطه روحانیت با دولت در عصر صفویه
۵۳ ۲- رابطه روحانیت با دولت در عصر قاجار
۶۲ ۳- رابطه روحانیت با دولت در عصر پهلوی اول
۶۶ کار ویژه های سیاسی و اجتماعی روحانیت
۶۹ فصل پنجم: نقش روحانیت انقلابی در ملی شدن صنعت نفت
۶۹ اشاره
۶۹ بررسی جریان های فکری و سیاسی موجود در آستانه ملی شدن صنعت نفت
۶۹ الف- حزب توده
۷۰ ب- جبهه ملی
۷۱ ج- نیروها و گروه های مذهبی
۷۴ بررسی وضعیت سیاسی، اجتماعی روحانیت در آستانه ملی شدن صنعت نفت
۷۶ واکنش روحانیت در قبال ملی شدن صنعت نفت
۷۸ نقش مرجعیت شیعه در ملی شدن صنعت نفت
۷۹ اقدامات سایر علما برای ملی شدن صنعت نفت
۸۰ نقش آیت الله کاشانی در ملی کردن صنعت نفت
۸۲ تغییرات در کابینه جهت مقابله بانهضت ملی شدن صنعت نفت
۸۳ نقش روحانیت بعد از ملی شدن صنعت نفت
۸۴ بررسی نقش فدائیان اسلام در ملی شدن صنعت نفت
۸۸ استعفای مصدق، انتصاب قوام، قیام سی تیر
۸۹ قیام سی تیر و نقش حساس و قاطع روحانیت
۹۱ بررسی وضعیت روحانیت پس از قیام سی تیر
۹۶ مواضع روحانیت پس از به قدرت رسیدن مجدد مصدق
۹۸ مواضع روحانیت در قبال کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲
۱۰۰ عوامل شکل گیری کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲

فصل ششم: نقش روحانیت انقلابی در انقلاب اسلامی.....	۱۰۳
اشاره.....	۱۰۳
بررسی وضعیت سیاسی و اجتماعی روحانیت پس از کودتا ۲۸ مرداد ۱۳۳۲.....	۱۰۳
بررسی وضعیت سیاسی و اجتماعی روحانیون پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲.....	۱۰۵
رحلت آیت الله بروجردی و واکنش روحانیت در قبال آن.....	۱۰۶
اقدامات روحانیت در جهت انتخاب مرجع بعد از فوت آیت الله بروجردی.....	۱۱۱
امام خمینی پرچمدار حرکت سیاسی روحانیت.....	۱۱۳
الف) تغییر گفتمان‌های مشروعیت عقلی و دینی نظام سلطنتی.....	۱۱۴
ب) تغییر گفتمان‌های دینی رایج در میان روحانیت.....	۱۱۵
امام خمینی، احیاگر هویت مغفول روحانیت.....	۱۱۸
الف) باز تفسیر رسالت اساسی روحانیت.....	۱۱۸
ب) توجه به روحانیت.....	۱۱۸
ج) ارائه مدلی عمل‌گرا به روحانیت.....	۱۲۰
د) احیاء همدلی و نفی تفرقه بین روحانیت.....	۱۲۰
واکنش سیاسی روحانیت در قبال اقدامات اصلاحی شاه در دهه ۴۰.....	۱۲۱
الف) تصویب قانون اصلاحات ارضی و واکنش روحانیت.....	۱۲۲
ب) جرعه اولین واکنش سیاسی علما در قبال اقدامات اصلاحی شاه.....	۱۲۳
پ) انقلاب سفید و واکنش روحانیون در قبال آن.....	۱۲۸
رویارویی مستقیم رژیم با روحانیت.....	۱۳۲
پیامدهای فاجعه فیضیه قم و طالبیه تبریز و عکس العمل مراجع.....	۱۳۴
فعالیت روحانیون و وعاظ در دهه اول محرم سال ۴۲.....	۱۳۷
تظاهرات روز عاشورا و سخنرانی مهم امام خمینی.....	۱۴۰
دستگیری امام خمینی و واکنش روحانیت در قبال آن.....	۱۴۲
دستاوردهای قیام ۱۵ خرداد برای نهضت روحانیت.....	۱۴۶
کاپیتولاسیون و پی‌گیری روند مبارزه با رژیم از سوی روحانیت.....	۱۴۷
مواضع علما و روحانیون در قبال تبعید امام خمینی.....	۱۵۰
بررسی گرایش‌های موجود در میان روحانیت پس از تبعید امام خمینی.....	۱۵۲
سازماندهی مبارزات در دوران تبعید امام خمینی توسط روحانیت.....	۱۵۵
۱) احیای یاد و راه‌های امام خمینی.....	۱۵۵
۲) تشکیل مجامع مذهبی.....	۱۵۷
۳) اطلاع رسانی و اعزام مبلغین به شهرستان‌ها و روستاها.....	۱۵۷

۱۵۸	۴) حفظ ارتباط با رهبری نهضت در دوران تبعید حضرت امام خمینی
۱۵۹	۵) تشکیل تشکلهای روحانیت
۱۶۰	نقش روحانیت در سازماندهی و بسیج تودهها در دوران تبعید حضرت امام
۱۶۰	۱) مدارس حوزه علمیه قم و مساجد و حسینیهها
۱۶۲	۲) از طریق اطلاع رسانی و آگاه کردن مردم
۱۶۳	۳) از طریق کانالیزه نمودن مناسک و مراسم دینی در مواجهه با حکومت
۱۶۴	روحانیت و اتخاذ شیوههای مبارزه
۱۶۴	روحانیون و شیوههای مسالمت آمیز مبارزه
۱۶۶	اقدامات رژیم پهلوی در مقابله با نهضت روحانیت و واکنش روحانیون در قبال آن
۱۶۶	الف) تبعید
۱۶۷	ب) ممنوعیت منبر
۱۶۷	پ) زندان
۱۶۹	ت) اعزام روحانیون به سربازی
۱۶۹	د) شهادت
۱۶۹	اقدامات سیاسی و اجتماعی رژیم پهلوی در مقابله با مذهب و روحانیت در دهه ۵۰
	بررسی تبیین دلایل پیشی گرفتن جریان مذهبی و روحانیون نسبت به سایر جریان های فکری و فرهنگی موجود در آستانه انقلاب اسلامی
۱۷۳	نقش روحانیت در تثبیت انقلاب اسلامی
۱۷۷	فصل ششم: استمرار انقلاب اسلامی در گرو انقلابی ماندن روحانیت
۱۹۰	منشور روحانیت
۱۹۳	فصل هفتم: روحانیت، انقلابی بودن و انقلابی ماندن در دیدگاه امام خمینی و امام خامنه‌ای
۱۹۳	روحانیت، موانع اصلی انقلاب اسلامی
۱۹۷	گونه شناسی روحانیت و مناسبات آن با نظام سیاسی از دیدگاه امام خمینی
۲۰۳	روحانیت و دولت
۲۰۴	دیدگاه امام خامنه‌ای درباره نقش روحانیت
۲۰۸	ضرورت تحول در حوزه های علمیه شرط بقای روحانیت انقلابی
۲۱۱	فهرست منابع و مآخذ

پیشگفتار

فهم عمیق دگرگونی های تاریخ معاصر ایران بدون بررسی نقش روحانیت امکان پذیر نیست. روحانیون با در اختیار داشتن امتیازاتی مانند حضور دائمی در میان مردم، آشنایی با اصول و قواعد دین و رسالت آموزش این احکام به مردم، خارج بودن از ساختار سیاسی، استقلال مالی از دولت و قدرت مشروع آن ها در قالب صدور فتوا به عنوان یک نیروی اجتماعی مؤثر در تحولات سیاسی و اجتماعی ایران به ایفای نقش پرداخته اند. سنت بسیج توده ای در ایران به شدت تحت تأثیر دین و رهبران دینی بوده است. نقش حساس و مهم نیروی اجتماعی روحانیت در تحولاتی نظیر جنگ های ایران و روس، نهضت تنباکو، نهضت مشروطه، تحولات عصر پهلوی اول، ملی شدن صنعت نفت، قیام پانزده خرداد، و پیروزی انقلاب اسلامی به خوبی قابل مشاهده بوده و به ویژه نقش حساس و مهم نیروی اجتماعی روحانیت در دو تحول مهم دوران محمد رضا پهلوی، یعنی ملی شدن صنعت نفت و انقلاب اسلامی در ایران قابلیت بررسی بیشتری دارد. روحانیون در این دو مقطع علی‌رغم ویژگی مشترک مبارزه با استبداد خارجی به گونه ای متفاوت به ایفای نقش پرداخته اند. استکبار جهانی که جهان دوقطبی را مستقر می یافت، نتوانست در مقابل جریان انقلاب اسلامی مقاومت کند و رژیم طاغوت را از شکست نجات دهد. استقرار نظامی نوین و ناسازگار با مبانی و اصول نظام جهانی به عنوان جمهوری اسلامی در ایران، مبتنی بر مردم سالاری دینی و به موجب رهبری امام خمینی (ره) بدون نقش آفرینی روحانیت امکان پذیر نبود. احیاء مجدد دین در نظامات فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشوری که در سلطه کامل آمریکا به عنوان ابرقدرت غرب بود، موضوعی نیست که اندیشمندان ژرف اندیش اسلامی و شرقی و غربی سکولار یا الهی را به حیرت و تأمل وا نداشته باشد. مقاومت نظام جمهوری اسلامی و استمرار انقلاب اسلامی در سی سال گذشته مؤیدی بر شگرفی پیروزی انقلاب اسلامی بر رژیم ستم شاهی است. همه صحنه های حماسه آفرینی مقاومت مردم ایران در مقابل توطئه های عظیمی چون فتنه های قومی، جنگ تحمیلی، فتنه سبز، تحریم اقتصادی، به خوبی نقش انقلابی ولی فقیه و رهبر انقلاب اسلامی

حضرت امام خمینی (ره) و امام خامنه ای (مدظله العالی) و روحانیت را ترسیم کرده اند. بدیهی است انقلابی ماندن روحانیت، شرط اصلی استمرار انقلاب اسلامی و استواری نظام جمهوری اسلامی است. باشد که این مهم با عنایت حضرت دوست و آن انقلابی و مصلح جهانی موعود و منتظر فراهم باشد.

و من الله توفیق

دکتر مهدی ناظمی اردکانی